## 1. Asesiad Effaith Cydraddoldeb

# ASESIAD EFFAITH CYDRADDOLDEB

## GWNEUD PENDERFYNIADAU GWELL A THECACH

### A. Cynnig

**1. Teitl y cynnig**

Cynllun Hawl y Gymuned i Brynu yng Nghymru

**2. Beth mae eich cynnig yn anelu at ei gyflawni?**

Nod Cynllun arfaethedig Hawl y Gymuned i Brynu yw cryfhau gallu cymunedau i lywio dyfodol asedau sy'n bwysig i bobl leol. Byddai'r Cynllun yn galluogi sefydliadau cymunedol cymwys i enwebu asedau sy'n darparu budd cymunedol i'w cynnwys ar gofrestr. Wedi hynny, pan fydd ased cofrestredig ar werth, gallai sefydliad cymunedol cymwys chwilio am gyfle i gaffael yr ased hwnnw drwy hawl cynnig cyntaf statudol. Ni fyddai'r Cynllun ei hun yn darparu cyllid ar gyfer caffael.

Bwriad y Cynllun yw cefnogi stiwardiaeth gymunedol hirdymor, gwydnwch a llesiant lleol, ac ategu'r trefniadau presennol sy'n bodoli ar gyfer trosglwyddo asedau cymunedol a chreu lleoedd drwy helpu cymunedau i gadw manteision cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd yn eu hardal.

Mae Llywodraeth Cymru wedi rhoi blaenoriaeth i'r Cynllun hwn fel un o ymrwymiadau'r Rhaglen Lywodraethu ar gyfer tymor y Senedd hon a'r bwriad yw y caiff Bil ei gyflwyno fel rhan o gam cyntaf y rhaglen ddeddfwriaethol.

Ar hyn o bryd nid oes gan Gymru fframwaith statudol ar gyfer Hawl y Gymuned i Brynu sy'n debyg i'r trefniadau sydd ar waith mewn mannau eraill yn y DU. Er bod modd caffael asedau cymunedol yng Nghymru, a bod hynny wedi digwydd, gallant gymryd degawdau i ddwyn ffrwyth. Mae hyn yn golygu bod asedau gwerthfawr a allai ddarparu manteision pendant i gymuned yn cael eu colli oherwydd bod cymunedau yn cael eu cloi allan o gyfleoedd i brynu, amserlenni hirfaith, cyfraddau marchnad uchel, neu ddiffyg gwybodaeth gan grŵp cymunedol. Byddai rhoi sail statudol i hawl y gymuned i brynu yn ailgydbwyso'r pŵer rhwng cymunedau a pherchnogion asedau ac yn hyrwyddo'r defnydd o adeiladau neu dir nad ydynt yn cael eu defnyddio'n ddigonol er budd y gymuned.

3. **Pryd y dechreuodd y gwaith ar y cynnig?**

Haf 2026

**4. Pa sefydliadau, grwpiau neu gymunedau y mae'r cynnig yn debygol o effeithio arnynt?**

- Grwpiau a Sefydliadau Cymunedol gan gynnwys cynghorau cymuned a thref, elusennau, cymdeithasau budd cymunedol ac ati.

- Perchnogion asedau gan gynnwys Awdurdodau Lleol, cyrff a noddir gan Lywodraeth Cymru a chyrff cyhoeddus eraill, perchnogion yn y sector preifat, perchnogion yn y trydydd sector
- Sefydliadau cymorth gan gynnwys Cwmpas, Ystadau Cymru, sefydliadau cymorth cymunedol
- Cymunedau a thrigolion
- Partneriaid yn y Sector Cyhoeddus

## B. Yr effaith ar bobl mewn grwpiau gwarchodedig a gwaith i ymgysylltu â nhw

Nid yw diffyg tystiolaeth yn rheswm dros beidio ag asesu'r effaith ar gydraddoldeb.

### OEDRAN

1. **Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae tystiolaeth o ymchwiliad y Senedd yn 2022 i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol), adroddiad y Grŵp Gorchwyl a Gorffen (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf), gweithdai ac arolygon i randdeiliaid yn awgrymu bod asedau cymunedol yn chwarae rhan bwysig wrth gefnogi pobl o bob oed. Mae canolfannau cymunedol, llyfrgelloedd, cyfleusterau ieuenctid, mannau hamdden a hybiau cymunedol yn darparu cyfleoedd ar gyfer rhyngweithio cymdeithasol, dysgu, gwirfoddoli a gweithgareddau hamdden. Tynnodd rhanddeiliaid sylw at bwysigrwydd diogelu mannau sy'n cefnogi datblygiad pobl ifanc ac yn lleihau ynysigrwydd cymdeithasol ymhlith pobl hŷn.

Mae tystiolaeth yn awgrymu bod cyfraddau gwirfoddoli yn amrywio ar draws grwpiau oedran. Yn gyffredinol, mae oedolion iau yn llai tebygol o gymryd rhan mewn gweithgareddau gwirfoddoli ffurfiol nag oedolion hŷn, ac yn hanesyddol, gwelwyd rhai o'r cyfraddau gwirfoddoli uchaf yng Nghymru ymhlith pobl sydd wedi ymddeol a phobl rhwng 65 a 74 oed. (Arolwg Cenedlaethol Cymru, 2016-17: Gwirfoddoli a gofalu / CGGC Gwirfoddoli gan bobl ifanc ac ysgolion yng Nghymru - Paper-1.pdf ) Felly gallai perchnogaeth gymunedol a rheolaeth gymunedol dros asedau gynnig cyfleoedd i bobl hŷn ac unigolion sydd wedi ymddeol gyfrannu eu sgiliau, eu profiad a'u hamser, a chael mynediad at asedau gwerthfawr. Efallai y bydd cyfleoedd hefyd i annog mwy o gyfranogiad gan bobl iau drwy eu cynnwys wrth lywodraethu, datblygu a defnyddio asedau cymunedol.

Tynnodd yr ymatebion i'r arolwg sylw hefyd at fanteision addysg a datblygu sgiliau, yn enwedig i bobl ifanc, a allai ddeillio o dir ac adeiladau a ddelir gan y gymuned. Hefyd, cyfeiriwyd at adroddiad effaith Plunkett UK yn 2026 (Plunkett-Impact-Report-2026.pdf) sy'n dangos bod dros hanner y busnesau sy'n eiddo i'r gymuned yn cyflogi pobl ifanc rhwng 16 a 25 oed.

Mae tystiolaeth gan Gomisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn dangos bod allgáu digidol yn parhau i fod yn broblem sylweddol i bobl hŷn, yn enwedig unigolion 75 oed a throsodd,

ac amcangyfrifir bod tua thraean ohonynt wedi'u hallgáu'n ddigidol. Mae pobl hŷn yn nodi anawsterau wrth gael gwasanaethau gofal iechyd, gwasanaethau bancio a gwasanaethau bob dydd eraill wrth i sefydliadau barhau i symud tuag at fodelau cyflenwi digidol yn gyntaf. Mae'r rhwystrau yn cynnwys fforddiadwyedd, diffyg sgiliau digidol a hyder, a phryderon ynghylch diogelwch ar-lein, gan greu risgiau o allgáu cymdeithasol, llai o annibyniaeth a mynediad gwaeth at wasanaethau hanfodol. (comisiynyddph.cymru - Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2024), *Dim Mynediad: Profiadau Pobl Hŷn o Allgáu Digidol yng Nghymru).*

2. **A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

   Nid oes unrhyw dystiolaeth yn awgrymu y bydd y polisi yn cael effaith negyddol yn seiliedig ar oedran. Fodd bynnag, mae'r dystiolaeth sydd ar gael i ddangos i ba raddau y mae pobl iau yn cymryd rhan mewn mentrau perchnogaeth gymunedol a strwythurau llywodraethu yng Nghymru ar hyn o bryd yn gyfyngedig.

3. **Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

   Ymgysylltwyd â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol, ymarferwyr perchnogaeth gymunedol a sefydliadau cymorth drwy weithdai, arolygon i randdeiliaid a thrafodaethau polisi. Gofynnwyd i randdeiliaid nodi pwy sy'n cael budd o asedau cymunedol ac a fyddai unrhyw grwpiau o bosibl yn wynebu rhwystrau i fanteisio ar y Cynllun. Addaswyd yr arolwg i randdeiliaid er mwyn gofyn yn benodol am safbwyntiau pobl ifanc.

4. **Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

   Atgyfnerthodd tystiolaeth bwysigrwydd asedau cymunedol fel mannau ar gyfer gweithgareddau sy'n pontio'r cenedlaethau, addysg, gweithgareddau hamdden a chymorth cymdeithasol. Mae hyn wedi llywio'r ffocws ar gadw asedau sy'n darparu budd cymunedol eang a sicrhau bod meini prawf cymhwystra yn cydnabod canlyniadau cymdeithasol a chanlyniadau o ran llesiant.

5. **Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

   Disgwylir i'r polisi gael effaith gadarnhaol ar bobl iau a phobl hŷn drwy helpu i gadw cyfleusterau a gwasanaethau sy'n cefnogi cyfleoedd dysgu, hamdden, cyfranogiad cymunedol a chysylltiadau cymdeithasol. Ni nodwyd unrhyw effeithiau negyddol uniongyrchol.

6. **Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

   Bydd canllawiau a gweithgareddau ymgysylltu yn annog grwpiau cymunedol i ystyried anghenion gwahanol grwpiau oedran wrth ddatblygu cynigion budd cymunedol. Bydd cyfleoedd hefyd yn cael eu hystyried i annog pobl iau a phobl hŷn i gymryd rhan mewn mentrau perchnogaeth a llywodraethu cymunedol.

   Wrth i'r polisi ddatblygu ymhellach, byddwn yn parhau i ofyn am safbwyntiau er mwyn nodi a allai unrhyw gymunedau wynebu rhwystrau i fanteisio ar y Cynllun a byddwn yn cymryd camau i ymdrin â'r rhwystrau hyn.

Cydnabyddir bod yr allgáu digidol a wynebir gan bobl hŷn yn rhwystr posibl, ac y gallai fod angen i ni ddarparu cymorth ychwanegol os bydd prosesau yn dibynnu ar fynediad digidol.

## ANABLEDD

**7. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Tynnodd adborth gan randdeiliaid sylw at y ffaith bod asedau cymunedol yn aml yn darparu gwasanaethau a rhwydweithiau cymorth ac yn cynnig cyfleoedd i bobl anabl gymryd rhan. Mae hyn yn adlewyrchu tystiolaeth ehangach yng Nghymru bod pobl anabl yn parhau i wynebu rhwystrau sy'n eu hatal rhag cymryd rhan mewn bywyd cymunedol a chael gwasanaethau. Mae gwaith ymchwil gan Lywodraeth Cymru wedi tynnu sylw at bwysigrwydd amgylcheddau hygyrch a chynhwysol wrth alluogi pobl anabl i fyw'n annibynnol a chymryd rhan lawn yn eu cymunedau. (Ffynonellau tystiolaeth: Drws ar Glo (Llywodraeth Cymru, 2021 - Drws ar glo: datgloi bywydau a hawliau pobl anabl yng Nghymru ar ôl COVID-19 | LLYW.CYMRU; Argymhellion y Tasglu Hawliau Pobl Anabl 2025 - Argymhellion y Tasglu Hawliau Pobl Anabl | LLYW.CYMRU; Fframwaith Gweithredu ar Fyw'n Annibynnol - Gweithredu ar anabledd: yr hawl i fyw'n annibynnol – fframwaith a'r cynllun gweithredu | LLYW.CYMRU).

Mae tystiolaeth gan sefydliadau perchnogaeth gymunedol yn awgrymu y gall perchnogaeth dan arweiniad y gymuned greu cyfleoedd i wella hygyrchedd a chynhwysiant cyfleusterau lleol. Nododd ein harolwg i randdeiliaid bobl anabl, gan gynnwys pobl ag anableddau corfforol, amhariadau ar y synhwyrau, anableddau dysgu a phobl niwrowahanol, fel grwpiau y dylid rhoi ystyriaeth benodol i'w hanghenion wrth ddylunio'r Cynllun a'i roi ar waith. Tynnodd yr ymatebwyr sylw at bwysigrwydd asedau, gwybodaeth a phrosesau hygyrch, gan gydnabod y gallai fod angen cymorth ychwanegol ar rai unigolion i enwebu asedau neu gymryd rhan yn y Cynllun.

**8. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth sydd ar gael ar nodweddion hygyrchedd penodol asedau y gellir eu cofrestru o dan y Cynllun yn gyfyngedig. Dim ond yn ystod y cam gweithredu y byddai rhagor o wybodaeth ar gael.

**9. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Ymgysylltwyd â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a rhanddeiliaid yn y trydydd sector drwy weithdai ac arolygon. Gofynnwyd am safbwyntiau ynghylch mynediad at y Cynllun a chyfranogiad ynddo, ac rydym yn parhau i ofyn am safbwyntiau.

**10. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Tynnodd y dystiolaeth sylw at bwysigrwydd sicrhau bod y Cynllun yn hygyrch a bod asedau cymunedol yn parhau i gefnogi pobl anabl. Rhoddir ystyriaeth i ganllawiau, gohebiaeth a threfniadau gweithredu hygyrch.

**11. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Disgwylir i'r polisi gael effaith gadarnhaol drwy helpu i ddiogelu asedau sy'n darparu gwasanaethau, gweithgareddau a chymorth cymdeithasol i bobl anabl. Gallai cadw cyfleusterau cymunedol helpu i gefnogi cyfranogiad, cynhwysiant a byw'n annibynnol. Er na nodwyd unrhyw effeithiau negyddol uniongyrchol, gallai rhwystrau godi os na chaiff gwybodaeth, canllawiau, prosesau enwebu neu weithgareddau ymgysylltu eu cynllunio i fod yn hygyrch.

**12. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Bydd y cam gweithredu yn ceisio sicrhau bod gwybodaeth, canllawiau a deunyddiau ymgysylltu yn hygyrch.

Bydd sefydliadau cymunedol cymwys yn gallu mynegi diddordeb a defnyddio cyfnod gwarchodedig i gynnal gwaith diwydrwydd dyladwy, paratoi cynlluniau busnes (a fyddai'n cynnwys ystyried hygyrchedd) a sicrhau cyllid.

Bydd cyfleoedd i gefnogi hygyrchedd a chynhwysiant drwy reoli a datblygu asedau cymunedol yn parhau i gael eu hystyried.

Wrth i'r polisi ddatblygu ymhellach, byddwn yn parhau i ofyn am safbwyntiau er mwyn nodi a allai unrhyw gymunedau wynebu rhwystrau i fanteisio ar y Cynllun a byddwn yn cymryd camau i ymdrin â'r rhwystrau hyn.

## HIL

**13. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Tynnodd waith ymgysylltu â rhanddeiliaid sylw at y rôl y gall asedau cymunedol ei chwarae wrth gefnogi cymunedau amrywiol drwy weithgareddau diwylliannol, gwasanaethau cynghori, digwyddiadau cymunedol a chyfleoedd ar gyfer cyfranogiad cymdeithasol. Mae hyn yn adlewyrchu tystiolaeth ehangach Llywodraeth Cymru y gall cymunedau ethnig lleiafrifol wynebu rhwystrau sy'n eu hatal rhag cyfranogi a manteisio ar gyfleoedd a gwasanaethau, ac y gall mannau cymunedol cynhwysol chwarae rhan bwysig wrth gefnogi cydlyniant a llesiant cymunedol. Mae tystiolaeth gan sefydliadau perchnogaeth gymunedol yn awgrymu hefyd y gall perchnogaeth dan arweiniad y gymuned helpu cymunedau i lywio cyfleusterau lleol i ddiwallu anghenion lleol.

Nododd ein harolwg i randdeiliaid gymunedau ethnig lleiafrifol fel grwpiau y dylid rhoi ystyriaeth benodol i'w hanghenion wrth ddylunio'r Cynllun a'i roi ar waith. Tynnodd yr ymatebwyr sylw at bwysigrwydd mannau cymunedol diogel, hygyrch a chroesawgar a nodwyd y gallai rhai grwpiau wynebu rhwystrau oherwydd gwahanol lefelau o gapasiti sefydliadol, ymwybyddiaeth a mynediad at adnoddau.

(Ffynonellau: Monitor Cydraddoldeb a Hawliau Dynol 2023: A yw Cymru'n Decach? | EHRC; Arolwg Cenedlaethol Cymru - Arolwg Cenedlaethol Cymru | LLYW.CYMRU; Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol: diweddariad 2024 | LLYW.CYMRU)

**14. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar lefelau cyfranogi presennol mewn gweithgareddau perchnogaeth gymunedol gan wahanol grwpiau ethnig yng Nghymru yn gyfyngedig. Bydd yr effaith ar gymunedau penodol yn dibynnu ar amgylchiadau lleol a'r niferoedd sy'n defnyddio'r Cynllun.

**15. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Ymgysylltwyd â rhanddeiliaid drwy weithdai ac arolygon ac roedd hyn yn cynnwys sefydliadau sydd â diddordeb mewn cydraddoldeb, datblygu cymunedol a pherchnogaeth gymunedol. Fel rhan o'r gwaith ymgysylltu, gofynnwyd am safbwyntiau ynghylch pwy y byddai'r cynigion o fudd iddynt, neu bwy allai wynebu rhwystrau.

**16. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Tynnodd y dystiolaeth a nodwyd uchod sylw at bwysigrwydd sicrhau y gall amrywiaeth eang o gymunedau fanteisio ar y Cynllun ac y caiff rhwystrau i ymwybyddiaeth a chyfranogiad eu lleihau i'r eithaf drwy ganllawiau a phrosesau allgymorth.

**17. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Disgwylir i'r polisi gael effaith gadarnhaol drwy helpu i gadw mannau cymunedol sy'n cefnogi gweithgareddau diwylliannol, gwasanaethau cynghori, rhwydweithiau cymdeithasol a chydlyniant cymunedol. Gall yr asedau hyn fod yn arbennig o bwysig i rai cymunedau ethnig lleiafrifol wrth gynnig cyfleoedd i gyfranogi a chysylltu. Ni nodwyd unrhyw effeithiau andwyol uniongyrchol, er y gallai rhai cymunedau wynebu rhwystrau ymarferol a fyddai'n eu hatal rhag cyfranogi os na roddir ystyriaeth ddigonol i ymwybyddiaeth, hygyrchedd neu anghenion cymorth.

**18. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Bydd gweithgarwch cyfathrebu ac ymgysylltu yn anelu at gyrraedd amrywiaeth eang o gymunedau. Wrth i'r polisi ddatblygu ymhellach, byddwn yn parhau i ofyn am safbwyntiau er mwyn nodi a allai unrhyw gymunedau wynebu rhwystrau i fanteisio ar y Cynllun a byddwn yn cymryd camau i ymdrin â'r rhwystrau hyn.

## CREFYDD, CRED NEU DDIFFYG CRED

**19. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid yn dangos bod asedau cymunedol yn cefnogi amrywiaeth eang o weithgareddau sy'n gysylltiedig â ffydd, cred, diwylliant a chyfranogiad cymunedol. Caiff cyfleusterau cymunedol eu defnyddio'n aml gan grwpiau a sefydliadau ffydd sy'n gwasanaethu pobl o wahanol gefndiroedd crefyddol ac anghrefyddol. Mae tystiolaeth ehangach ar gydlyniant a chyfranogiad cymunedol yn awgrymu y gall cyfleusterau lleol hygyrch chwarae rhan bwysig wrth gefnogi cysylltiadau cymdeithasol, mynegiant diwylliannol a gweithgareddau cymunedol ar draws cymunedau amrywiol.

(Ffynonellau: Cyfrifiad - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol; Monitor Cydraddoldeb a Hawliau Dynol 2023: A yw Cymru'n Decach?; Arolwg Cenedlaethol Cymru)

**20. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth sydd ar gael ar y nifer penodol o asedau neu'r math o asedau a ddefnyddir ar hyn o bryd gan grwpiau ffydd neu gred y gallai'r cynigion effeithio arnynt yn gyfyngedig. Ni nodwyd unrhyw dystiolaeth o effeithiau andwyol.

**21. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Ymgysylltwyd â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a rhanddeiliaid yn y trydydd sector drwy weithdai ac arolygon. Rhoddodd hyn gyfleoedd i randdeiliaid dynnu sylw at effeithiau posibl ar wahanol grwpiau a chymunedau.

**22. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd drwy ymgysylltu â rhanddeiliaid wedi atgyfnerthu pwysigrwydd sicrhau bod y Cynllun yn parhau i fod yn gynhwysol a'i fod yn canolbwyntio ar fudd cymunedol ni waeth beth fo crefydd, cred neu ddiffyg cred unigolion.

**23. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Disgwylir i'r polisi gael effaith gadarnhaol drwy helpu cymunedau i gadw asedau sy'n cefnogi gweithgareddau sy'n seiliedig ar ffydd, digwyddiadau diwylliannol a defnydd ehangach gan y gymuned. Gall y cyfleusterau hyn gynnig cyfleoedd pwysig i gyfranogi ac ar gyfer cysylltiad cymdeithasol a chydlyniant cymunedol. Ni nodwyd unrhyw effeithiau negyddol, ac mae'r cynigion yr un mor berthnasol ni waeth beth fo crefydd, cred neu ddiffyg cred unigolion.

**24. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff y Cynllun ei roi ar waith ar sail anwahaniaethol. Bydd canllawiau a gwaith ymgysylltu yn annog cyfranogiad gan gymunedau o wahanol ffydd, credoau a chefndiroedd di-gred er mwyn sicrhau cyfleoedd cyfartal o dan y Cynllun. Wrth i'r polisi ddatblygu ymhellach, byddwn yn parhau i ofyn am safbwyntiau er mwyn nodi a allai unrhyw gymunedau wynebu rhwystrau i fanteisio ar y Cynllun a byddwn yn cymryd camau i ymdrin â'r rhwystrau hyn.

## RHYW

**25. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae tystiolaeth o'r gweithdai a'r arolygon i randdeiliaid, Adroddiad Terfynol Grŵp Gorchwyl a Gorffen y Comisiwn Asedau Cymunedol (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf) ac ymchwiliad y Senedd i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol) yn dangos bod asedau cymunedol yn cefnogi gweithgareddau gan gynnwys gwirfoddoli, cyfleoedd hamdden, gwasanaethau

lleol a chyfranogiad cymunedol. Tynnodd rhanddeiliaid sylw hefyd at bwysigrwydd llywodraethu cynrychioliadol a sicrhau nad yw penderfyniadau yn seiliedig ar nifer bach o bobl yn unig. Mae cyflwyniad Iechyd Cyhoeddus Cymru i Ymchwiliad y Senedd i Asedau Cymunedol yn nodi grymuso cymunedol, cyfranogiad, cydberthnasau cymdeithasol a mwy o reolaeth dros benderfyniadau sy'n effeithio ar fywydau pobl fel ffactorau sy'n berthnasol i lesiant. Fodd bynnag, nid yw'r dystiolaeth a adolygwyd yn nodi effaith wahaniaethol benodol ar sail rhyw. Mae tystiolaeth sy'n ymwneud â pherchnogaeth gymunedol yn awgrymu y gallai argaeledd gwirfoddolwyr, capasiti llywodraethu a'r amser sydd ar gael ddylanwadu ar gyfranogiad, er bod yr effeithiau yn ôl rhyw yn ansicr.

**26. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar gyfranogiad mewn gweithgareddau perchnogaeth gymunedol a llywodraethu asedau yn ôl rhyw yng Nghymru yn gyfyngedig. Nid yw'n glir chwaith a allai cyfrifoldebau gofalu, patrymau gwaith neu wahaniaethau o ran yr amser sydd ar gael effeithio ar gyfranogiad. Mae'n bosibl y daw rhagor o dystiolaeth i'r amlwg drwy'r ymgynghoriad, y gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid a'r broses barhaus o ddatblygu polisi.

**27. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Cynhaliwyd y gwaith ymgysylltu drwy weithdai i randdeiliaid, arolygon a thrafodaethau â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a chyrff cymorth. Gofynnwyd i gyfranogwyr pwy y byddai'r Cynllun o bosibl o fudd iddynt, pwy fyddai o bosibl yn wynebu rhwystrau a pha gymorth y gallai fod ei angen ar gymunedau. Ni fwriadwyd i'r gwaith ymgysylltu ddarparu dadansoddiad cynrychioliadol o safbwyntiau yn ôl rhyw.

**28. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Mae'r dystiolaeth a gafwyd drwy'r gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid wedi atgyfnerthu pwysigrwydd gofynion cyfranogi cymesur, llywodraethu cymunedol cynrychioliadol ac ymgysylltu hygyrch. Mae trefniadau cymhwystra, llywodraethu a chymorth manwl yn destun ymgynghori o hyd.

**29. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Ni nodwyd unrhyw effaith uniongyrchol yn seiliedig ar ryw. Gallai'r cynigion helpu i gadw asedau sy'n cefnogi cyfleoedd gwirfoddoli, cyfleoedd hamdden, gweithgareddau cymunedol a gwasanaethau lleol neu eu defnyddio at ddiben gwahanol.

Fodd bynnag, gallai gwahaniaethau o ran yr amser sydd ar gael, cyfrifoldebau gofalu neu fynediad at rwydweithiau cymunedol sefydledig effeithio ar lefelau cyfranogi. Ar hyn o bryd nid oes digon o dystiolaeth i benderfynu a fyddai effaith anghymesur ar y naill ryw neu'r llall.

**30. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu hadolygu i weld a oes tystiolaeth o effeithiau gwahaniaethol. Rhoddir ystyriaeth bellach i ofynion ymgeisio cymesur, ymgysylltiad cynhwysol a phrosesau ar gyfer monitro cyfranogiad, yn amodol ar ddyluniad terfynol y Cynllun.

## AILBENNU RHYWEDD

**31. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae tystiolaeth o'r gweithdai a'r arolygon i randdeiliaid, Adroddiad Terfynol Grŵp Gorchwyl a Gorffen y Comisiwn Asedau Cymunedol (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf) ac ymchwiliad y Senedd i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol) yn dangos y gall asedau cymunedol ddarparu lleoedd ar gyfer gweithgareddau cymunedol, cymorth, diwylliant a chyfranogiad cymdeithasol. Nid yw'r dystiolaeth a adolygwyd wedi nodi effaith sy'n gysylltiedig yn benodol ag ailbennu rhywedd.

**32. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar lefelau cyfranogi mewn gweithgareddau perchnogaeth gymunedol gan bobl â'r nodwedd warchodedig hon neu i ddangos a ydynt yn wynebu rhwystrau penodol i gyfranogi yn gyfyngedig. Mae'n bosibl y daw rhagor o dystiolaeth i'r amlwg drwy'r ymgynghoriad.

**33. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Cynhaliwyd y gwaith ymgysylltu drwy weithdai i randdeiliaid, arolygon a thrafodaethau â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a chyrff cymorth. Ystyriodd y gwaith ymgysylltu hwn fuddiolwyr, rhwystrau ac anghenion cymorth posibl. Ni chynhaliwyd unrhyw waith ymgysylltu wedi'i dargedu'n benodol â phobl â'r nodwedd warchodedig hon na sefydliadau cynrychioliadol.

**34. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd drwy'r gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid wedi atgyfnerthu pwysigrwydd dulliau ymgysylltu cynhwysol â'r gymuned, proses dryloyw ar gyfer gwneud penderfyniadau a chyfranogiad hygyrch. Bydd y materion hyn yn parhau i gael eu hystyried wrth i drefniadau cymhwystra, llywodraethu a gweithredu gael eu datblygu.

**35. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Ni nodwyd unrhyw effaith wahaniaethol uniongyrchol mewn perthynas ag ailbennu rhywedd. Gallai'r cynigion helpu i gadw mannau cymunedol cynhwysol a ddefnyddir ar gyfer gweithgareddau cymunedol a chymorth neu helpu i'w defnyddio at ddiben gwahanol.

Fodd bynnag, byddai'r effaith yn dibynnu ar yr asedau dan sylw, eu defnydd yn y dyfodol a chynwysoldeb y broses o wneud penderfyniadau cymunedol.

**36. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu hadolygu i weld a oes tystiolaeth berthnasol. Rhoddir ystyriaeth i ganllawiau a gwaith ymgysylltu cynhwysol ac ystyrir hefyd a oes angen rhagor o dystiolaeth wedi'i thargedu cyn diwygio'r Asesiad Effaith Cydraddoldeb.

## CYFEIRIADEDD RHYWIOL

**37. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae tystiolaeth o'r gweithdai a'r arolygon i randdeiliaid, Adroddiad Terfynol Grŵp Gorchwyl a Gorffen y Comisiwn Asedau Cymunedol (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf) ac ymchwiliad y Senedd i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol) yn dangos y gall asedau cymunedol gefnogi cyfranogiad cymdeithasol, gweithgareddau diwylliannol, grwpiau cymunedol a mynediad at wasanaethau lleol. Nid yw'r dystiolaeth a adolygwyd wedi nodi effaith sy'n gysylltiedig yn benodol â chyfeiriadedd rhywiol.

**38. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar lefelau cyfranogi mewn gweithgareddau perchnogaeth gymunedol yn ôl cyfeiriadedd rhywiol neu'r dystiolaeth i ddangos a yw grwpiau penodol yn wynebu rhwystrau wrth ddefnyddio asedau cymunedol neu strwythurau llywodraethu yn gyfyngedig. Mae'n bosibl y daw rhagor o dystiolaeth i'r amlwg drwy'r ymgynghoriad.

**39. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Cynhaliwyd y gwaith ymgysylltu drwy weithdai i randdeiliaid, arolygon a thrafodaethau â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol, busnesau a chyrff cymorth. Ni chynhaliwyd unrhyw waith ymgysylltu wedi'i dargedu'n benodol â sefydliadau cynrychioliadol ar gyfer y nodwedd warchodedig hon.

**40. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd drwy'r gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid wedi atgyfnerthu pwysigrwydd budd cymunedol cynhwysol, llywodraethu cynrychioliadol a chyfranogiad hygyrch. Bydd y materion hyn yn parhau i gael eu hystyried wrth i'r Cynllun manwl gael ei ddatblygu.

**41. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Ni nodwyd unrhyw effaith wahaniaethol uniongyrchol mewn perthynas â chyfeiriadedd rhywiol. Gallai'r cynigion helpu i gadw mannau cymunedol a ddefnyddir ar gyfer cyfranogiad cymdeithasol, gweithgareddau cymunedol a chymorth lleol neu helpu i'w defnyddio at ddiben gwahanol.

Byddai'r effaith yn dibynnu ar yr asedau dan sylw, eu defnydd yn y dyfodol ac a yw'r broses o wneud penderfyniadau cymunedol yn gynhwysol.

**42. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu hadolygu i weld a oes tystiolaeth o effeithiau gwahaniaethol. Rhoddir ystyriaeth i waith ymgysylltu a chanllawiau cynhwysol ac i unrhyw angen am ragor o dystiolaeth wedi'i thargedu.

## BEICHIOGRWYDD A MAMOLAETH

**43. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Mae tystiolaeth o'r gweithdai a'r arolygon i randdeiliaid, Adroddiad Terfynol Grŵp Gorchwyl a Gorffen y Comisiwn Asedau Cymunedol (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf) ac ymchwiliad y Senedd i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol) yn dangos y gall asedau cymunedol gefnogi gweithgareddau i deuluoedd, cyfleoedd hamdden, cyfranogiad cymdeithasol a mynediad at gyfleusterau a gwasanaethau lleol. Nododd rhanddeiliaid ganolfannau

cymunedol, cyfleusterau i deuluoedd a hybiau cymunedol fel asedau a allai ddarparu budd cymunedol. Nid yw'r dystiolaeth yn cadarnhau effeithiau penodol ar feichiogrwydd na mamolaeth.

**44. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar brofiadau penodol pobl feichiog a phobl ar absenoldeb mamolaeth mewn perthynas â pherchnogaeth gymunedol yn gyfyngedig. Nid yw'n glir chwaith a allai cyfrifoldebau gofalu, gofal plant, hygyrchedd, trafnidiaeth neu amseru gwaith ymgysylltu effeithio ar gyfranogiad.

**45. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Cynhaliwyd y gwaith ymgysylltu drwy weithdai i randdeiliaid, arolygon a thrafodaethau â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a chyrff cymorth. Gofynnwyd i gyfranogwyr am fudd cymunedol, rhwystrau i gyfranogiad a'r mathau o asedau y mae cymunedau yn eu gwerthfawrogi. Ni chynhaliwyd unrhyw waith ymgysylltu wedi'i dargedu'n benodol â phobl feichiog, pobl ar absenoldeb mamolaeth na sefydliadau cynrychioliadol.

**46. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd drwy'r gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid wedi atgyfnerthu pwysigrwydd gwaith ymgysylltu hygyrch a chydnabod budd cymunedol posibl asedau a ddefnyddir gan deuluoedd. Mae'r trefniadau budd cymunedol a'r trefniadau gweithredu manwl yn destun ymgynghori o hyd.

**47. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Gallai'r cynigion gael effeithiau cadarnhaol lle byddant yn helpu i gadw asedau a ddefnyddir ar gyfer gweithgareddau i deuluoedd, gwasanaethau lleol a chyfranogiad cymdeithasol neu lle byddant yn helpu i'w defnyddio at ddiben gwahanol.

Ni nodwyd unrhyw effaith andwyol uniongyrchol. Fodd bynnag, gallai fod effaith ar lefelau cyfranogi os na fydd y prosesau ymgysylltu ac ymgeisio yn ystyried hygyrchedd, cyfrifoldebau gofalu neu'r amser sydd ar gael.

**48. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu hadolygu i weld a oes tystiolaeth berthnasol. Caiff dulliau ymgysylltu hygyrch a phrosesau cymesur eu hystyried wrth i'r Cynllun terfynol gael ei ddatblygu.

## PRIODAS A PHARTNERIAETH SIFIL

**49. Pa dystiolaeth sydd ar gael a beth yw ei ffynhonnell? Dylid cynnwys canfyddiadau unrhyw waith ymgysylltu.**

Nid yw tystiolaeth o'r gweithdai a'r arolygon i randdeiliaid, Adroddiad Terfynol Grŵp Gorchwyl a Gorffen y Comisiwn Asedau Cymunedol (comisiwn-asedau-cymunedol-y-grwp-gorchwyl-a-gorffen-adroddiad-terfynol.pdf) ac ymchwiliad y Senedd i asedau cymunedol (Ymchwiliad i asedau cymunedol) wedi nodi effaith sy'n gysylltiedig yn benodol â statws o ran priodas neu bartneriaeth sifil. Mae'r cynigion yn ymwneud â chymhwystra a gweithgareddau sefydliadau cymunedol yn hytrach na statws unigolyn o ran priodas neu bartneriaeth sifil.

**50. A oes unrhyw dystiolaeth nad yw ar gael neu sy'n ansicr?**

Mae'r dystiolaeth ar statws o ran priodas neu bartneriaeth sifil a chyfranogiad mewn gweithgareddau perchnogaeth gymunedol yn gyfyngedig. Nid oes unrhyw dystiolaeth ar hyn o bryd yn awgrymu y byddai'r statws hwn yn effeithio ar gymhwystra na'r gallu i fanteisio ar y Cynllun arfaethedig.

**51. Pwy y gwnaethoch ymgysylltu â nhw, pam a sut?**

Cynhaliwyd y gwaith ymgysylltu drwy weithdai i randdeiliaid, arolygon a thrafodaethau â sefydliadau cymunedol, awdurdodau lleol a chyrff cymorth. Ni chynhaliwyd unrhyw waith ymgysylltu wedi'i dargedu'n benodol mewn perthynas â phriodas neu bartneriaeth sifil.

**52. Sut mae tystiolaeth wedi effeithio ar eich cynnig?**

Nid yw'r dystiolaeth a nodwyd uchod yn dangos bod angen newid polisi yn benodol mewn perthynas â phriodas neu bartneriaeth sifil. Bwriedir i'r cynigion sy'n dod i'r amlwg weithredu ni waeth beth fo'r statws hwn.

**53. Beth yw effeithiau tebygol y cynnig?**

Ni nodwyd unrhyw effaith gadarnhaol na negyddol uniongyrchol mewn perthynas â phriodas neu bartneriaeth sifil. Ni chynigir unrhyw ofyniad cymhwystra yn seiliedig ar y statws hwn ar hyn o bryd.

**54. Pa gamau y byddwch yn eu cymryd i wella'r canlyniadau cadarnhaol neu leihau'r effeithiau negyddol?**

Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu hadolygu i weld a oes unrhyw dystiolaeth berthnasol. Ni nodwyd bod angen unrhyw gamau lliniaru penodol ar hyn o bryd.

## C. Cyhoeddi a Monitro

**1. A yw'r Asesiad Effaith Cydraddoldeb hwn yn barod i'w gyhoeddi ar wefan Llywodraeth Cymru?**

Ie

2. **Os na allwch gyhoeddi'r Asesiad Effaith Cydraddoldeb, esboniwch pam.**

Dd/G

3. **Ai diweddariad o fersiwn a gyhoeddwyd yn flaenorol yw'r Asesiad Effaith Cydraddoldeb hwn?**

Na

**4. Sut fyddwch chi'n monitro ac yn gwerthuso cynnydd o ran y materion cydraddoldeb a nodwyd yn yr Asesiad Effaith Cydraddoldeb hwn?**

Caiff yr Asesiad Effaith Cydraddoldeb ei adolygu ar ôl yr ymgynghoriad a'i ddiweddaru os caiff deddfwriaeth ei datblygu. Caiff yr ymatebion i'r ymgynghoriad eu dadansoddi i weld a oes tystiolaeth o effeithiau gwahaniaethol, rhwystrau i gyfranogiad a chamau lliniaru awgrymedig.

Yn amodol ar ddyluniad terfynol y Cynllun a gofynion diogelu data, gallai gwaith monitro yn y dyfodol ystyried y canlynol:

- dosbarthiad daearyddol enwebiadau, cofrestriadau a chaffaeliadau;
- y mathau o sefydliadau sy'n cymryd rhan;
- defnyddio llwybrau nad ydynt yn ddigidol a llwybrau hygyrch;
- faint o bobl sy'n gofyn am gyngor a chymorth;
- y rhesymau pam nad yw sefydliadau yn bwrw ati;
- enwebiadau cychwynnol o gymharu â chofrestriadau wedi'u cwblhau;
- hysbysiadau gwerthu;
- datganiadau o ddiddordeb;
- symud ymlaen i statws y prynwr a ffefrir;
- caffaeliadau wedi'u cwblhau;
- rhesymau dros dynnu'n ôl a rhesymau dros beidio â symud ymlaen ar bob cam;
- a yw gofynion sy'n ailadrodd yn creu beichiau anghymesur;
- y defnydd o sianeli digidol a sianeli nad ydynt yn ddigidol;
- adborth, cwynion, adolygiadau ac apeliadau sy'n ymwneud â hygyrchedd;
- tystiolaeth o rwystrau gwahaniaethol sy'n effeithio ar grwpiau gwarchodedig.

Ni fydd y Cynllun yn casglu data ar nodweddion gwarchodedig oni bai bod hynny'n angenrheidiol, yn gymesur ac wedi'i ategu gan sail gyfreithlon briodol. Caiff dulliau amgen, gan gynnwys gwaith ymchwil cyfnodol ac adborth gwirfoddol, eu hystyried.

Bydd y trefniadau monitro yn gymesur â'r Cynllun terfynol a'r wybodaeth y gellir ei chasglu o safbwynt cyfreithiol ac ymarferol. Caiff yr Asesiad Effaith Cydraddoldeb ei adolygu cyn cyflwyno unrhyw Fil ac eto wrth i drefniadau gweithredu gael eu datblygu.

## D. Awdurdodiad

**Datganiad gan y Dirprwy Gyfarwyddwr / Uwch-swyddog Cyfrifol:**

Rwy'n fodlon bod effaith y cynnig wedi'i hasesu a'i chofnodi'n briodol yn unol â'r canllawiau, a bod y gofyniad i'w gyhoeddi wedi'i ystyried yn briodol.

**Llofnod:** Richard Baker

**Adran:** Y Gyfarwyddiaeth Tai ac Adfywio, Is-adran Lle

**Dyddiad:** 09 Tachwedd 2026